

וילך - מצוות הקהל וכתובת ס"ת: זכר למעמד הר סיני

השיחה: לקוטי שיחות חלק ל"ד, שיחה א' לפרשת וילך • siha.beiyoun@loubavitch.fr

אֶל הָאָרֶץ, היינו שמשה רבינו מוסר כאן צוואתו ודברי חיזוק ליהושע, ובהמשך לזה מופיעה בתורת מצוות הקהל העם.

ועפ"ז, מסתבר לומר שמצוות הקהל גם נועדה כחלק **מצוות משה רבינו ליהושע** - הנותן עצה וציווי ליהושע, שעליו (ועל המלכים שאחריו) לקרוא פרשיות נבחרות מהתורה באזני בני ישראל, כדי לוודא שהם ישמרו התורה כהוגן, ושע"ז יוכלו להתקיים ולחיות בארץ ישראל - בה עומדים להיכנס תיכף.

ועפ"ז, הכל מובן (לפי דרך הפשט): משה רבינו מסר שתי המצוות האחרונות בעיתן ובזמנן; מצוות הקהל - בתור עצה ליהושע איך לדרבן העם בתורה ומצוות כשהיו בארץ, מצוות כתיבת השירה - כדי שבני ישראל יזכרו שעליהם לקיים תורה ומצוות גם בשעה שמשה רבינו לא יהיה כאן.

מקור 3 - במובן ההלכתי, שני המצוות האלה אינו קשורות ליהושע

אכן, כל זה מובן בפשוטו של מקרא, אבל כשמעיינים מבחינת **ההלכה**, בצורה איך מצוות אלה נתפרשו בתורה שבעל פה (במשנה וגמרא וכו') ועד למוני המצוות - מבינים שתוכן שני המצוות האלה הוא הרבה יותר רחב, ואינו מוגבל דווקא לתקופת יהושע:

- **מצוות הקהל**: בהלכה נפסק שמצווה זו שייכת לכל המלכים, עד שיש אומרים שזה לאו דווקא מצוות המלך, אלא ישנה פשוט מצווה להתקהל - אלא שזה נעשה באמצעות המלך!⁶

- **מצוות כתיבת ספר תורה**: בהלכה נפסק שהמצווה אינה רק כתיבת שירת האזינו, אלא פשוט כתיבת כל הספר תורה (מכיון שאי אפשר לכתוב רק חלקים מסוימים מהתורה!)⁷

ואם כן, מכיון שעניינים אלה אינם שייכים בדווקא ליהושע ולתקופתו, חוזרת השאלה הקודמת: למה שני המצוות האלה נדחו עד לסוף התורה?

מקור 4 - תכלית שני המצוות האלה הוא לחיות מחדש מעמד מ"ת

כדי להבין כל זאת, יש להקדים בהבהרה כללית על מצב בני ישראל בשעה זו:

אמנם הם **נכנסים** כעת לארץ ישראל, אבל הם עומדים גם כעת **לצאת** מן המדבר - שם קיבלו התורה ישר מהקב"ה! והם עומדים גם להחליף מנהיג, משה רבינו שקיבל את התורה ישירות מפי הקב"ה ליהושע שקיבל מפי משה. ולכן היה צורך בשני המצוות האלה, וכפי שנבאר.

ובהקדים, דהנה הרמב"ם מסביר בהלכות חגיגה בגדר מצוות הקהל, ש"חייבין להכין לבם ולהקשיב אזנם לשמוע באימה ויראה וגילה ברעדה **כיום שניתנה בו בסיני**... שלא קבעה הכתוב אלא לחזק דת האמת. ויראה עצמו כאילו **עתה נצטוו בה ומפי הגבורה שומעה**".

⁶ ספר המצוות להרמב"ם מצות עשה טז: "צנונו להקהיל את העם כלו בשני מסכות בכל מוצאי שמשות וקצת פרשיות ממשנה תורה באזניהם".

⁷ ספר המצוות להרמב"ם מצות עשה יח: "צנונו שיהיה לכל איש ממונו ספר תורה לעצמו... והוא אמרו יתעלה (כתבו לכם את השירה הזאת)". כי אין מתיר לכתב את התורה פרשיות פרשיות.

הערה למגיד השיעור: השיחה יסודית ביותר כדי להסביר גישת כ"ק אדמו"ר בחשיבות מצוות הקהל, ואיך שזה שייך לימינו אלה. אפשר להשלים עם השיחה (חכ"ד וילך א') המסבירה איך מעמד הקהל מכין ונותן כח לשש השנים הבאות עד לשמיטה הבאה... וגם עם השיחה (חל"ד חג הסוכות) המבארת פנימיות מצוות הקהל ונצחיותה בכל מקום ובכל זמן; ותן לחכם ויחכם עוד.

מקור 1 - מדוע מצוות הקהל וכתובת ס"ת נכתבו בסוף התורה?

בפרשתנו מפורשות שתי המצוות האחרונות בתורה, מצוות שמשה רבינו מסר ביום ז' אדר, ביומו האחרון עלי אדמות:

- **מצוות הקהל**¹: בשנה שאחרי השמיטה, בליל יום שני של חג הסוכות, כל העם - אנשים, נשים וטף - היו מתכנסים בבית המקדש כדי לשמוע את המלך חוזר על פרשיות מהתורה.²

- **מצוות כתיבת ספר תורה**³: משה רבינו מבקש שיכתבו את "השירה הזאת" - שירת האזינו או כל התורה, וכפי שיתבאר.

נשאלת השאלה: למה חיכו עד לסוף החומש כדי למסור שני המצוות האלה, והרי "סדר בתורה - תורה הוא", ובטח יש טעם במיקום שני המצוות האלה דווקא בסוף התורה.

אמנם, בקשר למצוות כתיבת השירה, היה אפשר לתרץ ביסוד דברי רש"י, שהכוונה ב"השירה הזאת", היא שיכתבו פרשת האזינו⁴, ואם כן מצווה זו אכן שייכת לסוף חיי משה:

דהנה, בשעה שהקב"ה מודיע למשה ש"הנך שוכב עם אבותיך", ושמיילא ישנו חשש שבני ישראל יפנו ח"ו מהתורה, מובן היטב הצורך בכתיבת פרשת האזינו, שתזכיר לבני ישראל - גם בשעה שמשה רבינו כבר לא יהיה כאן - מה יקרה אם מתנהגים טוב, ומה יקרה אם מתנהגים לא טוב ח"ו⁵.

אבל, למה פרשת הקהל לא נאמרה מוקדם יותר בתורה? לדוגמא: מכיון שמצוות "הקהל" הייתה מגיעה מיד אחרי שנת ה"שמיטה", היה מתאים לכתוב מצווה זו מיד אחרי מצוות השמיטה (בפרשת בהר או ראה), ולא בסוף התורה ממש!

מקור 2 - לפי הפשט, מצוות אלה הן חלק ממצוות משה ליהושע

ויש לבאר ע"ד הפשט, דהנה כשמעיינים בפסוקים שנכתבו לפני מצוות הקהל, נאמר שם: **וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לַיהוֹשֻׁעַ, וַיֹּאמֶר אֵלָיו לְעֵינֵי כָל יִשְׂרָאֵל: חֲזַק וְאַמֵּץ, כִּי אַתָּה תָּבֹא אֶת הָעָם הַזֶּה**

¹ וילך לא, י: "מִקֵּץ שִׁבְעֵי שָׁנִים בְּמַעַד שְׁנַת הַשְּׁמִיטָה בְּחַג הַסֻּכּוֹת, בָּבֹא כָל יִשְׂרָאֵל לִרְאוֹת אֶת פְּנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ, בְּמִקוֹם אֲשֶׁר יִבְחָר: תִּקְרָא אֶת הַתּוֹרָה הַזֹּאת נֶגֶד כָּל יִשְׂרָאֵל בְּאָזְנֵיהֶם. הַקֹּהֵל אֶת הָעָם, הָאֲנָשִׁים וְהַנְּשִׁים וְהַטֹּף, וְגֵרָף אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ - לְמַעַן יִשְׁמְעוּ וְלִמְעַן יִלְמְדוּ, וְיָרְאוּ אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם, וְשָׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת, וּבְנִיֵּיהֶם אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ, יִשְׁמְעוּ וְלִמְדוּ לִירְאָה אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם...".

² רמב"ם הל' חגיגה ג, א: "...מִהֵיכָן הוּא קוֹרֵא? מִתְחַלֵּת חֻמֵּשׁ אֵלֶּה הַדְּבָרִים עַד סוֹף פְּרָשְׁתִּי 'שְׁמַע' וְיִמְדַּלְגַּ לְוַהֲלָה אִם שְׁמַע' וְגו' ... וְקוֹרֵא מִ'עֶשֶׂר תַּעֲשֶׂר' עַל הַסֹּפֶר עַד סוֹף בְּרִכּוֹת וְקִלְלוֹת ... וּפּוֹסֵק".

³ וילך לא, טז: וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה: הִנֵּה שָׁכַב עִם אֲבוֹתֶיךָ, וְקָם הָעָם הַזֶּה וְזָנָה אַחֲרֵי אֱלֹהֵי נֹכַר הָאָרֶץ ... וְחָרָה אִפִּי; ... וְעַתָּה כְּתֹב לָכֶם אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת וְלִמְדָהּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שִׁמְרָהּ בְּפִיהֶם, לְמַעַן תִּהְיֶה לִּי הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְעֵד בְּבִנֵּי יִשְׂרָאֵל ... וְהָיָה כִּי תִמְצְאוּ אוֹתוֹ רְעוֹת רְבוֹת וְצָרוֹת, וְעָנְתָה הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְפָנָיו לְעֵד".

⁴ רש"י וילך לא, כז: "אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת - הָאֲזִינוּ הַשְּׁמִים עַד וְכָפַר אֲדָמְתוֹ עִמּוֹ".

⁵ והדבר מובן היטב בהמשך הכתובים (ראה הערה 3 לעיל), בהם רואים בפירוש הקשר בין הצורך בכתיבת פרשת האזינו לבין פטירת משה רבינו.

היינו שתכלית מצוות הקהל הוא כדי להיזכר במעמד הר סיני.

כמו כן, בקשר למצוות כתיבת ספר תורה, נאמר שמי שכותב⁸ ספר תורה - "מעלה עליו הכתוב כאילו קיבלו מהר סיני";

היינו שגם מצוות כתיבת ספר תורה, תכליתה הוא: שגם אלו שלא היו בגופם במתן תורה, ירגישו אותה הרגשה של אלו שהיו נמצאים בגופם⁹ במתן תורה.

ועפ"ז מובן הטעם לכך שהקב"ה מצווה שני מצוות אלה בסמיכות לזמן יציאת בני ישראל מן המדבר ומן נשיאותו של משה רבינו - כדי לוודא שגם בארץ ישראל, ותחת נשיא אחר, תהיה להם אפשרות מעשית לחיות מחדש מעמד מתן תורה.

מקור 5 - מדוע היו צריכים לשני מצוות כדי להיזכר במעמד מ"ת?

לכאורה אפשר לשאול, למה צריכים דווקא שני מצוות כדי להזכיר מעמד מתן תורה? מצוות אחת לא היתה מספיקה!?

הביאור בזה יובן בהקדים, דהנה מתן תורה פעל שני עניינים: (א) קבלת (לימוד) התורה. (ב) קבלת עול המצוות¹⁰.

וממילא, בשעה שרוצים להזכיר את מעמד הר סיני, ישנו צורך בהזכרת שני הנקודות האלה:

(א) מצוות הקהל שתכליתה היא בעיקר "ליראה את ה' אליכם"¹¹, כדי להזכיר את קבלת עול המצוות במן תורה.

(ב) מצוות כתיבת ספר תורה שתכליתה הוא "ולמדה את בני ישראל"¹², כדי להזכיר קבלת לימוד התורה במתן תורה.

ומזה משתלשלים חילוקים הלכתיים:

(1) במצוות הקהל כותב הרמב"ם שעל המלך לקרות באזני העם "פרשיות שהן מזרזות אותן במצוות ומחזקות ידיהם בדת האמת" - היינו שהתכלית הוא לחזק קיום המצוות¹³.

משא"כ במצוות כתיבת ספר תורה, שלפי דעת הרא"ש¹⁴ תכלית המצווה היא כדי ללמוד בספרים האלה, וממילא בימינו שלא לומדים בספר תורה עצמו, המצווה היא כתיבת ספרי לימוד (חומש, משנה, גמרא וכו') שילמדו בהם¹⁵.

(2) מצוות הקהל היא מצוות הכלל ("הקהל את העם"), מכיון שבעשיית וקבלת עול מצוות - אין חילוקים בין האנשים¹⁶...

משא"כ במצוות כתיבת ספר תורה שהרמב"ם כותב שזוהי מצווה אינדיבידואלית "על כל איש ואיש מישראל"¹⁷, וזה

⁸ היינו שכותב בעצמו, כמובא שם בגמרא (מנחות ל, א): "הלוקח ס"ת מן השוק - כחורב מצוה מן השוק, כתבו - מעלה עליו הכתוב כאילו קיבלו מהר סיני, אמר רב ששת: אם הגיה אפילו אות אחת, מעלה עליו כאילו כתבו".

⁹ כל נשמות בני ישראל היו במעמד הר סיני - כולל הנשמות שיולדו עד ביאת המשיח, אבל רק יוצאי מצרים היו שם בגופם. וראה לקמן במקור 6.

¹⁰ וכנגד זה אמרו בני ישראל "נעשה ונשמע", כנגד קבלת המצוות וקבלת לימוד התורה. ועיין בלקו"ש חכ"א משפטים ג' אות ו'.

¹¹ ולכן, מכיון שהתכלית אינו חיזוק הלימוד אלא חיזוק קיום המצוות, כותב הרמב"ם שם (הל' חגיגה ג, ו) שגם "חכמים גדולים שיועדים כל התורה כולה חייבים לשמוע בכוונה גדולה... ומי שאינו יכול לשמוע מכוון ליבו לקריאה זו".

¹² רא"ש הל' ספר תורה: "ואינא שכותבין ספר תורה ומניחין אותו בבתי כנסיות... מצוות עשה לכתוב חמשי התורה ומשנה וגמרא ופרושיה... כי מצוות כתיבת התורה היא ללמוד בה".

¹³ משא"כ מצוות הקהל, שגם בתקופה בה לא לומדים מספר התורה עצמו, ישנה עדיין חובה לקרוא הפרשיות הנבחרות בספר התורה דווקא, מכיון שתכליתן הוא בעיקר להזכיר קבלת עול מצוות, ולא לשם לימוד גרידא.

¹⁴ תניא פרק מד: "תורה אחת ומשפט אחד לכולנו בקיום כל התורה ומצוות בבחינת מעשה" (בדרך אפשר: קיום המצוות הבסיסית והעיקרית שווה אצל כל יהודי, גם אם יש חילוקים בהידור המצווה). וכן הוא בקבלת עול המצוות: אין מצב ביניים - או שהיהודי מקבל עול או שאינו מקבל עול כלל, קבלת עול היא למעלה מהתחלפות, ולכן אין בה שינויים בין יהודי אחד לחבירו.

בהתאם לעובדה שלימוד התורה משתנה אינדיבידואלית לפי האנשים: יש היכולים להסתפק בלימוד קצר ערב ובוקר, ויש שחייבים ללמוד כל היום; וכן בנוגע להעמקה: לא כולם לומדים באותו עומק, ולכן, זוהי מצווה ממש אינדיבידואלית.

מקור 6 - מדוע מצוות הקהל צריכה להתחדש כל שבע שנים?

נשאלת השאלה: למה צריכים לחזור כל שבע שנים על מצוות הקהל ולהיזכר במעמד הר סיני - פעם אחת אינה מספיקה?

והביאור בזה: אף שכל נשמות עם ישראל היו במתן תורה, אמנם, עיקר החידוש במעמד מתן תורה היה בזה ש"ראו"¹⁵ את כבודו של הקב"ה, וזה גופא הביא ופעל עליהם יראת ה'.

והרי, "אינה דומה שמיעה לראיה"¹⁶, וגם אם יספרו לנו (באופן של "שמיעה") את מעמד הר סיני וניזכר בו בכל יום ויום¹⁷, הדבר יהיה עדיין רחוק מאיתנו, מחיינו הפרטיים;

ולכן צריך מזמן לזמן לחיות מחדש (באופן של "ראיה") את מעמד מתן תורה, והדבר נעשה הן על ידי מצוות הקהל בה כולם נקהלים יחד כמו במעמד הר סיני¹⁸, הן במצוות כתיבת ספר תורה, שכשכותבו כעצמו, חי בגופו את קבלת התורה.

מקור 7 - ההוראה: גם בזמן שאין בית המקדש, מצווה זו שייכת!

והנה, גם בימינו שאין לנו בית המקדש, מכל מקום קיים עניין הקהל ברוחניות¹⁹, על ידי זה שכל אחד ואחד יקהיל את האנשים, נשים וטף עליהם יש לו השפעה²⁰, וידרבנם לתורה ולמצוות, וליראת ה' בכלל - וזה גופא יעורר בהם יראת ה' עם תוקף גדול באופן של ראייה כמו בשעת מתן תורה!²¹

ויהי רצון, שעל ידי זה נזכה לביאת "המלך המשיח" שיקרא את התורה לפנינו ב"הקהל", בגאולה האמיתית והשלימה, נאו!

¹⁵ יתרו כ, יד: "וְכָל הָעָם רֹאִים אֶת הַקּוֹלֹת... וּבְעֹבֹר תִּהְיֶה יִרְאַתוֹ עַל פְּנֵיהֶם לְבִלְתִּי תִּחְטְאוּ". וכן בפרשת ואתחנן ה, כא: "הֵן הָאָנֹכִי אֶלֶּהִינוּ אֶת כְּבוֹד וגו'".

¹⁶ שמיעה היא מרחוק - ולכן היא יכולה לתפוס רק דברים רוחניים (כמו קול וכו'), ורק באופן רוחני (שמיעה - הבנה והשגה), משא"כ ראייה שהיא מקרוב - ולכן היא תופסת דבר גשמי, ופועלת על האדם עד שהדבר מתאמת אצלו.

¹⁷ כמצוות הכתוב (ואתחנן ד, ט): "רַק הַשְׁמֵר לָךְ וְשִׁמֹּר נִפְשְׁךָ מֵאֵד כֹּן תִּשְׁכַּח אֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֶיךָ וְכֹן יִסְרוּ מִלִּבְּךָ כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ וְהוֹדַעְתָּם לְבָנֶיךָ וְלִבְנֵי בְנֵיךָ, יוֹם אֲשֶׁר עֲמַדְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בַּחֹרֵב בְּאָמַר ה' אֵלַי הַקֹּהֵל לִי אֶת הָעָם וְאֶשְׁמַעֲמָם אֶת דְּבָרֶיךָ אֲשֶׁר יִלְמְדוּן לִירְאָה אֶתִּי כָּל הַיָּמִים אֲשֶׁר הֵם חַיִּים עַל הָאָדָמָה וְאֶת בְּנֵיהֶם יִלְמְדוּן".

¹⁸ וכלשון הרמב"ם שם (הל' חגיגה ג, ו) על מעמד הקהל: "ויראה עצמו כאילו עתה נצטווה בה ומפי הגבורה שומעה, שהמלך שליח הוא להשמיע דברי האל".

¹⁹ כמו כל המצוות התלויות במקדש, שקיימת כל הזמן ברוחניות (כמו תפלות הבאות במקום קרבתו). ועיין בלקו"ש חל"ד חג הסוכות.

²⁰ בכמה שיחות על הקהל הרבי מצייין שכל אחד הוא מלך במובן מסוים, יש לו השפעה על חוג: אבא ואמא - "מלכים" על משפחתם, רב - "מלך" על קהילתו, מנהל - "מלך" על העובדים וכו', וזהו התכלית, לנצל היתרון הזה לטובה, להשפעת יראת ה' עליהם, [שזהו תפקיד "מלך" ע"פ תורת החסידות: "שום תשים עליך מלך", היינו שיראת המלך מזכירה את יראת הקב"ה].

²¹ להעיר גם ממכתב כללי מהקהל תשמ"ח (לקו"ש חל"ד עמ' 331) שם מסביר הרבי שאפשר לעשות הקהל גם בעצמנו: "אנשים - ניחנים במעלה של עוצמה וכוח הנהגה, להיות מורי דרך בהתנהגות הכללית, הנהגה מחוץ לביתו וכו': נשים - הן בבחינת "עקרת הבית", הן מנהלות את הנהגת הבית, התחלת חינוך הטף, הבנים והבנות וכו', ואילו טף - הם המתחנכים, המקבלים, הם מודרכים על ידי הוריהם ומחנכיהם. דומה לכך גם ב"עולם קטן" - זה האדם: אצל כל אדם ישנן (צריכות להיות) כל התכונות האמורות: התוקף והעוצמה של "אנשים", הזמן והכוחות שלו המסוגלים וצריכים להנהיג ולהשפיע ולהאיר מסביבו, בהנהגת העולם, וכן - של "נשים" - בהנהגת הבית, ויחד עם זה הוא צריך להיות גם תלמיד ומחונן, כלשון חז"ל: "איזהו חכם - הלומד מכל אדם", וגם בכך מלמדת מצות "הקהל" את כל יחיד, ב"עולם קטן" שלו, שהוא נדרש "להקהיל" ולאסוף את כל תכונותיו השונות, של "אנשים" נשים וטף, ולהכניס אותם ב"בית המקדש" הפנימי שלו, בהתמסרות מוחלטת לדבר המלך, זה הקב"ה, עד שיהיו כולם חדורים כליל ב"ליראה את השם".